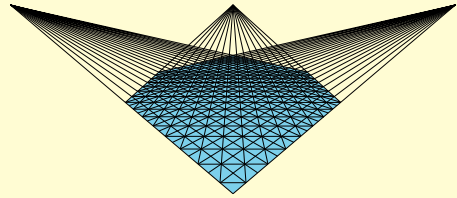

Nummer 48, december 2010

Opgraving van het buitenhuis Essenvelt
Educatief project Middelburg in WOII
Kort nieuws

10
ZEEUWS ARCHIEF
2000-2010

Stae m'n bovenmussse goed?

Janna Schuit, foto: Wendy Marteiijn-Hulsteijn

Stae m'n bovenmussse goed? is de titel van een boek met de levensverhalen van de dertig laatste Arнемuidse vrouwen in dracht. Het is tevens de vraag die de vrouwen geregeld stellen over de achterkant van hun bovenmuts, onzichtbaar voor de draagster. Het boek van auteur en archivaris Kees de Ridder en fotografe Wendy Marteiijn-Hulsteijn werd in november onder grote belangstelling in Arнемuiden gepresenteerd.

“Ik ben vrijwilliger in het museum in Arнемuiden en enige jaren geleden werden daar de foto's van Wendy Marteiijn-Hulsteijn geëxposeerd”, vertelt Kees de Ridder (44). De foto's van de Arнемuidse vrouwen in klederdracht maakten veel indruk. De vrouwen waren op een directe wijze gefotografeerd, van dichtbij en tegen een effen zwarte achtergrond. “Alle aandacht van de kijker gaat naar de klederdracht én de gezichten. Ik vroeg me meteen af welke verhalen zij konden vertellen”, zegt De Ridder, die zelf geboren en getogen is in Arнемuiden. Hij besloot aan de slag te gaan. Verspreid over een aantal jaren interviewde hij bijna alle vrouwen die nog klederdracht droegen, dertig in totaal. De oudste werd geboren in 1914, de jongste in 1938.

Garnalen pellen

“Ik heb geprobeerd alle aandacht uit te laten gaan naar de vrouwen, zij zijn zoveel mogelijk aan het woord”, vertelt De Ridder over zijn werkwijze. “Allemaal vertellen ze over hun leven, over hun schooltijd, hoe het thuis was, hoe hun ouders waren, hoe zij hun man hebben ontmoet, waar zij hebben gewerkt.” Als vanzelf namen de verhalen hun eigen wending, of niet. “Voor een deel lijken de levens op elkaar. Allemaal volgden ze alleen de lagere school, werkten als dienstmeisje bij een ‘mevrouw’ in Middelburg, trouwden een man uit Arнемuiden, pelden thuis garnalen – op een enkele uitzondering na.”

Armoede

Ondanks de titel voert de klederdracht niet de boventoon in het boek. “De technische kant van de dracht komt niet aan de orde. Het boek is gericht op de vrouwen en hun leven.” De klederdracht komt wel vaak ter sprake. “Sommigen lopen al hun hele leven in dracht, een enkeling ging laat in de dracht, anderen zijn er een tijdje uitgegaan.”

Vaak wordt aangenomen dat vrouwen vanuit conservatisme de dracht bleven dragen. De Ridder ontdekte dat ook heel andere motieven een rol speelden. “Veel draagsters vinden het bijvoorbeeld gewoon mooi. Eén vrouw vertelde dat zij heel graag in dracht wilde, maar dat vanwege de armoede niet kon. Pas toen haar schoonmoeder overleed en kleding vrij kwam, ging zij in dracht. Dat was in de jaren '60 van de vorige eeuw.”

Persoonlijke verhalen

Kees de Ridder is senior informatiebeheerder in het Zeeuws Archief. Hij is archivaris, begeleidt het werk van de vrijwilligers, voert archiefinspecties uit, draagt zorg voor het verwerven en inventariseren van nieuw archief, en helpt bezoekers in de studiezaal. Van zijn archiefkennis heeft hij gebruik gemaakt bij het schrijven van de slotbeschouwing. Individuele gebeurtenissen uit de levens van de vrouwen zijn geordend en worden verklaard in het licht van de geschiedenis. Bijvoorbeeld de oorzaken van het schoolverzuim en de maatregelen die de overheid daartegen trof.

Toch startte het maken van het boek niet in het Zeeuws Archief. “Ik heb eerst veel aan mijn vader gevraagd. Verder heb ik het voordeel dat ik iemand van het dorp ben. Ik ben ▶

de interviews begonnen met degenen die ik kende.”
“Arnemuiden is een kleine gemeenschap. Er wordt wel eens gezegd dat iedereen er familie is van elkaar. Dat is natuurlijk niet zo, maar ik stond versteld van hoe ontzettend veel verbanden er tussen de inwoners zijn. Verhalen worden daardoor al gauw persoonlijk.” Ook over zijn eigen familie leerde De Ridder meer. “Mijn oma is vlak na de geboorte van mijn vader overleden. Eén van de geïnterviewden vertelde mij dat mijn opa haar zo miste dat hij zei: ‘Ik zou de oceaan willen overzwemmen om haar terug te krijgen.’”

De foto's uit *Stae m'n bovenmusse goed?* zijn gedurende de maand december te zien in het archiefcafé.

Auteur en archivaris Kees de Ridder

Stae m'n bovenmusse goed? is te koop in de archiefwinkel van het Zeeuws Archief en per e-mail via klederdrachtenboek@gmail.com. Harde kaft, 160 pagina's in kleur gedrukt, 28x21 cm, € 24,95.

Tips voor archiefonderzoek

Wie net als Kees de Ridder achtergronden zoekt bij (mondelijke) familie verhalen kan terecht in het Zeeuws Archief. De **bevolkingsregisters** (microfiches in de studiezaal) geven informatie over de gezinssamenstelling en huisadres(sen). De **akten van de Burgerlijke Stand** vertellen meer over familiebanden (www.zeeuwengezocht.nl). In **jaarverslagen van de gemeente** leest u over uiteenlopende actuele onderwerpen, terwijl achtergronden over het veelvoorkomende schoolverzuim te vinden zijn in **dossiers van de commissie tot wering van schoolverzuim**, en over geloof en kerk in de **kerkenraadnotulen** (informeer bij de balie in de studiezaal). Dit is slechts een selectie, de medewerkers in de studiezaal helpen u graag verder.

Het huis Essenvelt anno 2010, funderingen geven de omtrek van het huis aan.

Huis Essenvelt onder de klei

Zeeuwse klei, met water verzadigd. Op sommige plekken zak je tot je knieën weg. De aardappels in dit veld bij Middelburg konden ternauwernood worden gerooid. Dat was vorige week. Nu graaft een graafmachine de natte bovenlaag weg. Archeologen met meetlinten en metaaldetector speuren naar sporen van het achttiende-eeuwse buitenhuis Essenvelt. De zoektocht begon in de archieven.

Bij elke verplaatsing van de graafmachine trilt de bodem. In de blootgelegde onderlaag is donkere en lichtere aarde te zien. “De donkere sporen is grachtvulling, bijvoorbeeld verteerde plantenresten. We staan hier in de gracht die rondom het huis Essenvelt heeft gelegen”, vertelt Bram Silkens, archeoloog van de Walcherse Archeologische Dienst (WAD).

De overblijfselen van het voormalige buiten van Jacob van Essen liggen onder de klei vlak langs de Oude Vlissingeweg in Middelburg, net buiten de bebouwing. In de nabije toekomst moet hier een nieuwe buitenwijk verrijzen. Jaren geleden werd al archeologisch onderzoek ingesteld voor de planvorming van de nieuwe woonwijk, toen nog Erasmuswijk Zuid geheten. De historische situatie werd het uitgangspunt voor de plannen. De naam van de nieuwe wijk veranderde in Essenvelt en geprobeerd zou worden de buitenplaats zelf te vrijwaren van bebouwing. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan zou nader archeologisch onderzoek worden gedaan, in de vorm van een opgraving. Eind oktober 2010 is het zover.

“We gaan deze week proberen vijf van deze werkputten te graven”, schreeuwt Silkens over het geluid van de graafmachine heen. Hij staat bij een tekentafel, waarop een groot vel natgeregend lijntjespapier ligt. Met behulp van lange meetlinten en uit de kluiten gewassen duimstokken wordt het patroon van grachtvulling uit de bodem overgenomen op het papier. De archeoloog krijgt daarbij assistentie van drie stagiaires van scholengemeenschap CSW uit Middelburg.

Het hof Essenvelt omstreeks 1750, detail van een kaart uit de Atlas Hattinga, deel 1, nr 23

Twee van hen willen beslist archeoloog worden. Andere hulp komt van een student archeologie uit Amsterdam, die net vier maanden stage bij de WAD achter de rug heeft. Hij heeft ervaring opgedaan bij een opgraving in Domburg. Vandaag zwaait hij met een metaaldetector. Een amateur-archeoloog houdt de verrichtingen van de graafmachine bij, met een schop in de aanslag staat hij klaar om een mogelijk interessante plek verder bloot te leggen. Naast de vulling zijn de randen van de gracht interessant. “We kunnen daar resten van beschoeiingen vinden. Ook hebben we al aanwijzingen voor een zuidelijke toegangsbrug”, zegt Silkens. Hij verwijst naar het veel eerder uitgevoerde proefsleuvenonderzoek op Essenvelt. “Daarbij hebben de onderzoekers al een brug ten noorden van het hof gevonden.” Behalve de grachten gaat de aandacht uit naar het huis van Jacob van Essen. “De tweede te graven werkput kan sporen van het buitenhuis bevatten”, aldus Silkens.

Het doel van de opgraving van Essenvelt is de verschillende fases van bewoning van de buitenplaats op te sporen en te reconstrueren. Aan het archeologisch onderzoek is archiefonderzoek voorafgegaan. Op de kaart van landmeter Hattinga uit omstreeks 1750 is de buitenplaats goed te zien. De naam en de eigenaar zijn erbij vermeld. De gegevens komen overeen met gegevens uit het transportregister van de Landvierschaar van Vlissingen. Daarin staat vermeld dat op 28 februari 1710 ‘monsieur Jacobus van Essen’ koper is van ‘een hofstede met heerewoning, boerewoning, stallinge en bakkeete’.

In de klei van Essenvelt wordt het steeds drukker. Nieuwsgierige burens komen kijken, twee gepensioneerde boeren vertellen nooit van het bestaan van de buitenplaats te hebben geweten. Ook aardappelrapers wagen zich in de blubber. Door de natheid kon niet de gehele oogst worden binnengehaald. De achtergebleven aardappels steken wit af tegen de grijze klei. ▶

Archeologen Bernard Meijlink en Bram Silkens bij de opgraving van Essenvelt

Walcherse Archeologische Dienst

De Walcherse Archeologische Dienst (WAD) wordt gevormd door beleidsarcheoloog Bernard Meijlink (47) en veldarcheoloog Bram Silkens (32). De WAD bestaat in de huidige vorm sinds de verandering van de wet op bescherming van monumenten in 2007. Meijlink: “De verantwoordelijkheid voor beheer van archeologie kwam toen bij de gemeenten te liggen. Zij dienden de archeologie in bestemmingsplannen te regelen. De Walcherse gemeenten richtten een eigen archeologische dienst, de WAD op. Zij zijn sindsdien niet meer afhankelijk van derden en kunnen ‘in eigen huis’ belangen afwegen en keuzes maken.” De WAD formuleert beleid – “hoe gaan we de komende jaren met archeologie om” – en vertaalt dat beleid in bestemmingsplannen. Alle werkzaamheden verricht de WAD zelf of worden onder haar supervisie uitgevoerd. Daarnaast adviseert de WAD projectontwikkelaars en particulieren.

Om goede keuzes te kunnen maken heeft de WAD eerst de archeologie op Walcheren geïnventariseerd en een archeologische waarde- en verwachtingskaart gemaakt. Vervolgens zijn vier hoofdthema’s geformuleerd voor archeologie die typerend of kenmerkend is voor Walcheren. Dat zijn: bewoning tijdens de ijzertijd en Romeinse tijd, ringwalburgen, ontwikkeling van parochies of dorpskernen, en (de invloed van) de VOC. Het onderzoek naar het buitenhuis Essenvelt valt onder het laatste thema.

Archieven zijn belangrijk bij archeologie. Silkens noemt de samenwerking met het Gemeentearchief Vlissingen bij de opgraving van het voormalige terrein van De Schelde. “Een zeldzame Japanse schotel werd gevonden op een plek waar in de zeventiende eeuw huizen stonden. Bij nader archiefonderzoek bleek dat het bord uit het huis kwam dat eigendom was van de redersfamilie Lampsins. Dat zet zo’n vondst toch net in een ander daglicht.” Meijlink: “De WAD slaat een brug tussen archiefinstellingen en onderzoeksbureaus die grote opgravingen uitvoeren. De context biedt de eerste aanzet voor begrip van de geschiedenis van de archeologische locatie in plaats van andersom.”

De WAD is gehuisvest in het Zeeuws Archief. ●

NASCHRIFT Huis Essenvelt onder de klei

In de tweede werkput werd het buitenhuis van Jacob van Essen gevonden. Boven verwachting is het erg goed bewaard gebleven. Het huis Essenvelt bestond uit twee grote kamers met een klein keldertje. Later werd daar nog een tweede keldertje bijgezet. Ook werden het toilet en de beerput (een houten ton) met mooi zeventiende-eeuws vondstmateriaal in de vulling gevonden. Het fraaie glaswerk wijst

duidelijk op (een) welgestelde bewoner(s).

Bij het ter perse gaan van de nieuwsbrief was de verwerking van de resultaten nog in volle gang. Vanaf december kunt u voor het laatste nieuws kijken op de nieuwe website van de WAD, www.archeologiewalcheren.nl.

Educatief project Middelburg in de Tweede Wereldoorlog

Voor scholieren is er vanaf medio december een educatief project beschikbaar over Middelburg in de Tweede Wereldoorlog. Het project bestaat uit een speurtocht en een website met opdrachten die elk apart maar ook gecombineerd uitgevoerd kunnen worden. De speurtocht voert door de binnenstad langs plaatsen die herinneren aan de verwoesting door het bombardement op 17 mei 1940 en aan de wederopbouw, die al tijdens de oorlog begon. De website bevat een foto-opdracht en een opdracht voor het maken van een muurkrant. In drie digitale archiefkluisen liggen scans van documenten, afbeeldingen en filmfragmenten klaar voor gebruik.

Het project is bedoeld voor de bovenbouw van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het werd ontwikkeld door het Zeeuws Archief, decreet (Ramon de Nennie) en educatief bureau onWijs (Edith Zuiderent en Remco de Korte).

De speurtocht is voor € 2,50 verkrijgbaar bij het Zeeuws Archief.

De website is te bereiken via www.zeeuwsarchief.nl ▶ Educatie & Exposities.

Kort nieuws

Methodiek van het historisch onderzoek

korte cursus in het Zeeuws Archief, maandag 24 januari 2011 van 14.00-16.00 uur. Docent: mw. A. van Waarden-Koets.

€ 19,- ZVU-leden en Vrienden van het ZA; € 22,- niet-leden.

Aanmelden via www.volksuniversiteitzeeland.nl.

Wegwijs in kadastrale archieven en pre-kadastrale registers

korte cursus in het Zeeuws Archief, zaterdag 5 februari 2011,

10.30-12.30 uur. Docent: dhr. L.M. Hollestelle. € 19,- ZVU-leden en Vrienden van het ZA; € 22,- niet-leden. Aanmelden

via www.volksuniversiteitzeeland.nl.

Een kijkje achter de schermen van het Zeeuws Archief – Het depot

gratis rondleiding alleen voor ZVU-leden, vrijdag 18 maart

2011, 14.00-15.00 uur. Docent: mw. A. van Waarden-Koets.

Aanmelden via www.volksuniversiteitzeeland.nl.

Solargraphy experiment in tuin Zeeuws Archief

De Middelburgse volkssterrenwacht Philippus Lansbergen

legt in ruim vijf maanden de baan van de zon vast via een

pinhole- of gaatjescamera in de tuin van het Zeeuws Archief.

Het resultaat van dit experiment dat 15 juli is gestart wordt

23 december onthuld. Meer informatie vindt u op het

weblog van het Zeeuws Archief.

Adres en openingstijden

Zeeuws Archief, Hofplein 16, Postbus 70, 4330 AB Middelburg, tel. (0118) 678800, fax (0118) 628094, info@zeeuwsarchief.nl, www.zeeuwsarchief.nl

De studiezaal en de expositie zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag en elke eerste zaterdag van de maand van 9.00 tot 17.00 uur, de expositie ook op maandag.

Abonnement Nieuwsbrief

Wilt u deze gratis Nieuwsbrief voortaan als abonnee

ontvangen, mail uw adresgegevens dan naar

info@zeeuwsarchief.nl onder vermelding: abonnement

Nieuwsbrief. U kunt zich via dit mailadres ook afmelden.

Hebt u geen e-mail, stuur dan een kaartje naar het Zeeuws Archief.

De studiezaal sluit vrijdag 24 december en vrijdag 31 december om 15.00 uur. Het Zeeuws Archief is zaterdag 2 januari 2011 gesloten.